

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-66>

УДК 339.5(4)

РОЛЬ МІКРОДЕРЖАВ ЄВРОПИ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

THE EUROPE'S MICROSTATES ROLE IN THE WORLD ECONOMY

Балак Ілона Олександрівнакандидат економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2546-6638>**Пікулик Оксана Богданівна**кандидат економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0990-3578>**Balak Iлона, Pikulyk Oksana**
Lesya Ukrainka Volyn National University

Стаття присвячена дослідженню ролі мікродержав Європи в сучасній світовій економіці. Окреслено основні показники, на основі яких держави відносяться до цієї групи. Висвітлено особливості економічних моделей розвитку цих держав. Усі мікродержави Європи, за винятком Ватикану, реалізують ринкову модель економіки з активним залученням іноземних інвестицій. Проаналізовано товарну та географічну структуру зовнішньої торгівлі європейських мікродержав. Андорра, Ліхтенштейн, Монако підтримують потужні економічні зв'язки з державами-сусідами Францією, Іспанією, Швейцарією. Острівні мікродержави співпрацюють, переважно, з країнами ЄС. Статистичні показники економічної діяльності Ватикану є закритою інформацією. Досліджено роль податкового законодавства у сприянні економічного розвитку європейських мікродержав. Сфера послуг та туризм займають вагомому нішу в економіці мікродержав Європи.

Ключові слова: мікродержава, світова торгівля, туризм, оподаткування, експорт, імпорт.

The article is devoted to the study of the role of European microstates in the modern world economy. Micro-states of Europe have been demonstrating the intensification of their foreign economic activity in recent decades. They deepen existing contacts with neighboring countries, establish new trade ties. Due to the deepening of integration with the world economic space, these countries ensure the growth and development of the most competitive sectors of the economy. Among the main objectives of this work can be considered consideration of the features of economic models of micro European countries, the role of these states in the modern world economy, their participation in world trade. The main indicators on the basis of which states belong to this group are outlined. They are the area of the territory and the population of the state. The micro-states of Europe include Andorra, Holy See, Liechtenstein, Malta, Monaco, and San Marino. The peculiarities of economic models of development of these states are highlighted. Almost all micro-states in Europe are implementing a market economy model with the active involvement of foreign investment. Only the Vatican's economic model is positioned as a planned non-profit one. The commodity and geographical structure of foreign trade of European microstates is analyzed. Andorra, Liechtenstein, Monaco maintain strong economic ties with neighboring countries France, Spain and Switzerland. Island micro-states cooperate mainly with EU countries. Holy See economic activity statistics are confidential. The commodity structure of imports is dominated by food, energy, cars, natural materials and resources. Instead, the structure of exports is dominated by financial, tourist services, knowledge-intensive non-material-intensive products. The role of tax legislation in promoting the economic development of European micro-states has been studied. Most of them are tax havens and have favorable tax legislation to attract foreign investment. The service sector and tourism occupy an important niche in the economy of micro-states in Europe. Further research is expected to consider the role of each microstate in the world economy, in particular, and the system of international relations in general.

Keywords: microstate, world trade, tourism, taxation, export, import.

Постановка проблеми. Мікродержави Європи протягом останніх десятиліть демонструють активізацію своєї зовнішньоекономічної діяльності. Вони поглиблюють існуючі контакти з країнами-сусідами, налагоджують нові торговельні зв'язки. Через поглиблення інтеграції зі світовим економічним простором дані країни забезпечують зростання та розвиток найбільш конкурентоздатних сфер господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економіки карликових держав Європи непрямо висвітлено в працях багатьох авторів. Зважаючи на малий розмір території, дослідники приділяють їм увагу в контексті розгляду потужніших та територіально більших економік країн-сусідів, як от Франції, Швейцарії. Такі напрацювання мають місце в роботах науковців під керівництвом проф. Козака Ю. Г. [2]. Також розвиток окремих європейських мікро держав розкрито в працях, пов'язаних з вивченням сфери міжнародних відносин та зовнішньої політики Рудьком С. О. [4] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В своїх дослідженнях Балак І. О. приділяла увагу вивченню особливостей зовнішньоекономічної діяльності Ліхтенштейну [1]. Однак системного підходу до дослідження особливостей участі мікродержав Європи в світовій економіці та сучасному поділі праці нами не виявлено.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Серед основних цілей даної праці можна визначити розгляд особливостей економічних моделей мікро країн Європи, роль даних держав у сучасному світовому господарстві, їх участь у світовій торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мікродержави світу класифікують на основі

показників площа територія та чисельність населення. Причому за площею до мікродержав відносяться ті, територія яких менша від площі Люксембургу. Щодо чисельності населення немає однозначності, оскільки ООН і Група Світового банку рекомендують мікродержавами вважати ті, людність яких не більше 1 млн осіб. Хоча окремі організації розглядають поріг у 1,5 млн чи, навіть, 0,5 млн осіб [3]. До мікрокраїн Європи відносяться Андорра, Ватикан, Ліхтенштейн, Мальта, Монако, Сан Марино (таблиця 1). Мікродержави є членами ООН, ОБСЄ, за винятком Ватикану. До складу СОТ входить Сан Марино, Ліхтенштейн, Монако, активними учасниками МВФ є Сан Марино і Ліхтенштейн. Тобто мікродержави Європи проводять активну зовнішню політику та входять до міжнародних об'єднань.

Європейські мікродержави впроваджують ринкову модель економіки. У структурі господарства цих держав домінує частка сфери послуг, натомість частка сільського господарства є незначною (рис. 1).

Мікродержави Європи мають високі макроекономічні показники розвитку. Так, найвищий рівень ВВП на душу населення демонструє економіка Монако та Ліхтенштейн в той час як в Андоррі, Мальті та Сан Марино даний показник менший учетверо (таблиця 2). Карликові держави Європи активно залучені до зовнішньої торгівлі, основними партнерами є європейські держави.

Андорра є державою з високорозвиненою ринковою економікою. Держава проводить злагоджену з ЄС монетарну політику в той час, коли держави-сусіди Іспанія та Франція зобов'язані відкривати для урядів банківську інформацію, що сприяє розвитку банківської системи Андорри. Держава має обмежені

Таблиця 1

Мікрокраїни Європи

Країна	Регіон	Населення (тис. осіб, 2021 р.)	Щільність населення (осіб на 1 км ² , 2021 р.)	Площа території (км ²)	Національна валюта
Андорра	Південна Європа	77	164,6	468	Євро (EUR)
Ватикан	Південна Європа	1	1845,5	~0	Євро (EUR)
Ліхтенштейн	Західна Європа	38	239,1	160	Швейцарський франк (CHF)
Мальта	Південна Європа	443	1383,7	1565	Євро (EUR)
Монако	Західна Європа	40	26523,5	2	Євро (EUR)
Сан Марино	Південна Європа	34	566,8	61	Євро (EUR)

Джерело: складено за: [7]

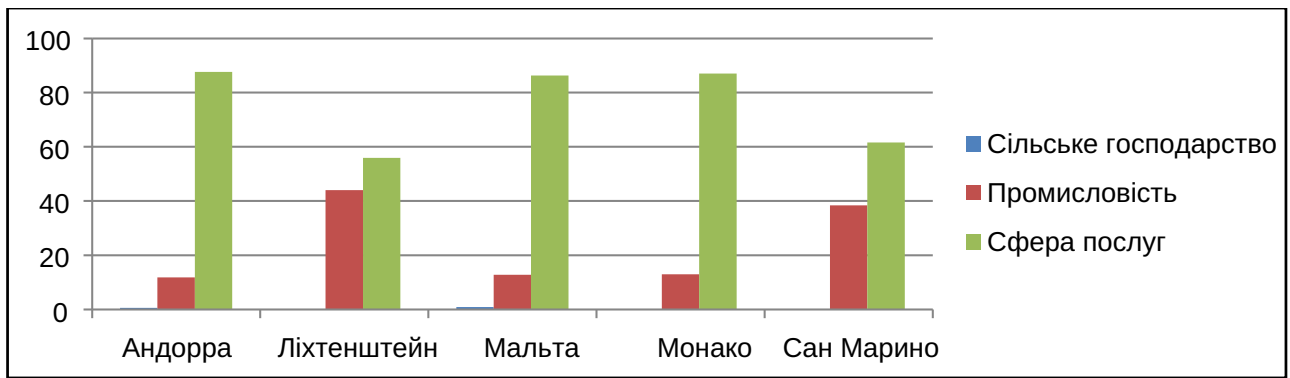

Рис. 1. Структура економіки мікродержав Європи

Джерело: складено за: [5]

Таблиця 2

Окремі економічні показники розвитку мікродержав Європи, 2021 р.

Показник Держава	ВВП, млн дол. США	Щорічний приріст ВВП, %	ВВП на душу населення, дол. США	Зовнішня торгівля товарами, млн дол. США			Обсяг в'їзного туризму, тис. осіб	Кількість міжнародних мігрантів, тис. осіб / % від загальної чисельності населення
				Експорт	Імпорт	Баланс		
Андорра	3154	1,8	40887,4	165	1499	-1334	3042	45,6/59,0
Ліхтенштейн	6798	4,7	178799,4	*	*	*	98	25,9/67,9
Мальта	14864	0,6	33752,4	3514	5783	-2269	2753	114,8/26,0
Монако	7424	7,6	190532,5	964,6 (2017)	1371 (2017)	406,4 (2017)	363	26,6/67,8
Сан Маріно	1602	1,1	47313,4	3827 (2011)	2551 (2011)	1276 (2011)	84	5,5/16,3
Ватикан								0,8/100,0

Джерело: складено за: [5; 6; 7]

ресурси сільськогосподарських земель, придатних для використання. Тому вона залежить від імпорту, а її економіка є чутливою до світової кон'юнктури цін на продукти харчування та паливо. Промисловість цієї «карликової» країни спеціалізується на виробництві парфумерно-косметичної, поліграфічної продукції, електромашинобудування та обладнання, одягу, тютюну, меблів. Уряд Андорри проводить інтенсивну ефективну економічну реформу: відкритість для компаній та бізнесу з 2007 р., іноземних інвестицій з 2008 та 2012 рр. Також парламентом впроваджено в 2011–2015 роках пряме оподаткування у формі податку для корпорацій, індивідуальних доходів резидентів і нерезидентів, прибутку на капітал, заощадження, економічну діяльність.

Туризм, сфера фінансових послуг та роздрібна торгівля становлять понад 75 % структури ВВП Андорри. Факторами привабливості для туристів є безмитна торгівля окремими видами продукції, курорти для літнього та зимового видів відпочинку. Основними зовнішньоторговельними партнерами Андорри є Іспанія (40% експорту і 71% імпорту), Франція (19% експорту і 17% імпорту), США (11% експорту), Мавританія (5 % експорту) [5]. В товарній структурі експорту держави переважають інтегральні схеми, медичне обладнання, ефірні олії, авто, дублені шкури, натомість імпортують авто, очищена нафта, парфуми, продукти особистої гігієни, спиртні напої.

Мальта є найменшою державою ЄС, її ринкова модель економіки зорієнтована на

торгівлю, причому переважно з країнами ЄС. Країна виробляє в обмеженій кількості електроенергію, продукти харчування, має обмежені запаси питної води, враховуючи те, що її території омивається водами Середземного моря. Найбільш розвинутими є сектори он-лайн ігор і фінансових послуг, так як діюча податкова система є привабливою для іноземних інвесторів. В географічній структурі експорту Мальти домінують ФРН (12%), Франції (9%), Італія (9%), імпорту – РФ (22%), Італія (12%), Великобританія (11%), ФРН (6%), Туреччина, Франція, Китай, Південна Корея по 5% [5]. Мальта експортує інтегральні схеми, очищену нафту, ліки, дитячі та м'які іграшки, поштові марки, а імпортує очищену нафту, відпочинкові човни, кораблі, літаки, кам'яновугільну смолу. Станом на 2018 р. обсяг експорту послуг в Мальті зріс на 24,7%, сягнувши 172 млн дол. США. Імпорт послуг теж продемонстрував зростання на 27,3% та становив 124 млн дол. США. Зростання ВВП у Мальті забезпечується сильним ринком робочої сили, що спирається на нові програми розвитку, систему захисту по догляду за дітьми. Тому держава є привабливою для мігрантів з Європи та ЄС, а також для біженців і мігрантів з Північної Африки, звідки протягом січня 2015 – травня 2022 рр. прибуло близько 8151 осіб [6].

Економіка Ватикану є плановою некомерційною. Фінансове забезпечення економіки Святого Престолу (Ватикану) становлять інвестиції, пожертви від католиків, єпархій та інституцій. Щорічно вони поповнюють не бюджетний фонд Peter's Pence. Окремо у Ватикані бюджет поповнюють музеї та поштовий офіс завдяки продажу квитків і буклетів, марок, монет, медалей туристам. З 1999 р. Ватикан входить до євро зони. В 2014 р. було створено Секретаріат економіки з метою реформування фінансів держави. Наразі офіційно економічні показники діяльності країни не публікуються у відкритому доступі. Значна частка найманих працівників є громадянами Італії.

Попри малі розміри і нестачу природних ресурсів Ліхтенштейн є розвинутою, високоіндустріальною державою. Його економіка широко диверсифікована, в основі якої покладена діяльність великої кількості малих і середніх підприємств. Податкова система є теж сприятливою: низькі ставки оподаткування (базова ставка 12,5% на прибуток), прості корпоративні правила, – все це заохочує реєструвати в Ліхтенштейні номінальні

офіси підприємств. Держави Ліхтенштейн та Швейцарія перебувають в митному союзі, обидві використовують швейцарський франк та ведуть спільну статистичну звітність. Водночас, станом на 2015 р., ринок робочої сили Ліхтенштейну складали працівники з Австрії, ФРН, Швейцарії. Починаючи з 2008 р., Ліхтенштейн під впливом США та ФРН вдосконалює свою банківсько-податкову систему для уникнення «відмивання коштів». Основними статтями експорту товарів у Ліхтенштейні є продукція малого спеціального машинобудування, з'єднувачі для аудіо та відеотехніки, запчастини для транспортних засобів, продукція стоматології, обладнання, готові продукти харчування, електрообладнання, продукція оптичної промисловості. Серед статей імпорту варто відмітити сільськогосподарські продукти, сировину, енергоносії, товари машинобудування, металургії, текстиль, продукти харчування, авто.

Монако є популярним серед туристів курортом, банківським центром з високими прожитковими стандартами. Князівство є монополістом на ринку тютюну, телефонії, поштового обслуговування. Держава має сприятливу податкову систему як для іноземних та вітчизняних великих компаній, так і для окремих індивідів. У Монако є, навіть, вільна від оподаткування ніша: близько 20% на ПДВ та гербові податки у вигляді 33% на прибутки підприємств, якщо три четверти прибутку компанії заробляють на території князівства. Незважаючи на те, що Монако потрапило до «сірого списку» держав з некорпоративним податковим законодавством з 2009 р., країна продовжує протистояти міжнародному тиску у питанні збереження банківської таємниці. Водночас економіка Монако залежить від коливань економіки Франції, з якою вона має повну податкову інтеграцію, та інших європейських держав, особливо в період застою чи спаду. До основних зовнішньоторговельних партнерів належать Італія (19% експорту, 34% імпорту), ФРН (14% експорту, 9% імпорту), Швейцарія (по 9% експорту та імпорту) Великобританія (9% експорту, 7% імпорту), Іспанія (8% експорту), США (6% експорту), Бельгія (5% експорту) [5]. Країна експортує коштовності, парфуми, ліки, пластикові вироби, імпортує коштовності, яхти, авто і запчастини, годинники, товари загального вжитку.

На розвитку туризму, банківської сфери, виробництві і експорті кераміки, одягу, тканин, меблів, фарб, спирту, вина базується ринкова економіка Сан Марино. Економіка

держави залежить від розвитку Італії, на яку припадає 90 % її експортного ринку. Сан Марино отримує надходження від іноземних інвестицій, завдяки низьким корпоративним податкам і податкам на отримання відсотків. Ставка податку на прибуток становить третину від середньоєвропейського рівня. В 2010 р. Сан Марино підписало з більшістю держав угоди про обмін інформацією в сфері оподаткування, а в 2013 р. між ним та Італією укладено договір про уникнення подвійного оподаткування. Серед основних зовнішньоторговельних партнерів Сан Марино варто відмітити у експорті товарів Румунію (10%), Францію (9 %), США (8%), ФРН (8%), Польщу (6%), Бразилію (6 %), РФ (6%), Австрію (6%); у імпорті товарів – ФРН (21%), Італію (13%), Польщу (10%), Францію (7%), Іспанію (7%), Бельгію (6%), Румунію (6%) [5]. Держава екс-

портує промислову пральну та для розливу обладнання, ліки, машини для обробки деревини, продукти, літаки. Основними статтями імпорту товарів є електроенергія, авто, алюміній, взуття, природний газ, металеві трубопроводи. Важливим є надання туристичних послуг, в цій та пов'язаній з нею сферах зайнято 2500 осіб.

Висновки. Отже, мікродержави Європи займають вагомий нішу у світовій торгівлі товарами та послугами. Більшість з них є податковими гаванями, мають сприятливе для залучення іноземних інвестицій податкове законодавство. Серед основних торговельних партнерів варто відмітити держави-сусіди та європейські країни. В подальших дослідженнях передбачається розглянути роль кожної мікродержави у світовій економіці, зокрема, та системі міжнародних відносин, загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балак І. О. Зовнішньоекономічна діяльність Ліхтенштейну. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Міжнародні відносини.* Луцьк: Волин. націон. ун-т ім. Лесі Українки. 2011. № 21 (218). С. 131–136.
2. Козак Ю. Г., Ковалевський В. В., Лебедева С. Н., Бикова М. Є., Логвінова Н. С., Воронова О. В. Економіка зарубіжних країн : посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 292 с.
3. Мікродержава. URL: <https://bit.ly/39ZYhsM> (дата звернення: 29.06.2022).
4. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : посібник. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 412 с.
5. The world factbook. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries> (дата звернення: 27.06.2022).
6. UN Comtrade database. URL: <https://comtrade.un.org/pb/> (дата звернення: 28.06.2022).
7. Undata a world of information. URL: <http://data.un.org/> (дата звернення: 27.06.2022).

REFERENCES:

1. Balak I. O. (2011) Zovnishnoekonomichna diialnist Likhtenshteinu [Foreign economic activity of Liechtenstein]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Mizhnarodni vidnosyny.* Lutsk: Volyn. natsion. un-t im. Lesi Ukrainky. № 21 (218). P. 131–136.
2. Kozak Yu. H., Kovalevskyi V. V., Lebedeva S. N., Bykova M. Ye., Lohvinova N. S., Voronova O. V. (2013) *Ekonomika zarubizhnykh krain: posibnyk* [Economy of foreign countries: manual]. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury», 292 p.
3. Mikroderzhava [Microstate]. Available at: <https://bit.ly/39ZYhsM>.
4. Rudko S. O. (2012) Zovnishnia polityka krain Zakhidnoi Yevropy v postbipoliarnyi period : posibnyk [Foreign policy of the countries of Western Europe in the post-bipolar period: a guide]. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 412 p.
5. The world factbook. Available at: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries> (accessed 27 June 2022).
6. UN Comtrade database. Available at: <https://comtrade.un.org/pb/> (accessed 28 June 2022).
7. Undata a world of information. Available at: <http://data.un.org/> (accessed 27 June 2022).